

דבר תורה לפרשת יתרו - הרב ד"ר ארי לנדא

מקומה של פרשת יתרו

פרשתנו מתחילה בסיפור הגעתו של יתרו אל משה. (שמות יח, א') "וַיִּשְׁמַע יְתְרוֹ כֵהֵן מִדֵּיִן חֵתּוֹן מִשֵּׁה אֶת כָּל-אֲשֵׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי-הוֹצִיא ה' אֶת-יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם". מדוע התורה מספרת לנו כאן על בואו? האם בעיתוי זה הוא הגיע למחנה ישראל? חז"ל נחלקו בשאלה זו במס' זבחים (קטו' ע"א): "וישמע יתרו כהן מדין, מה שמועה שמע ובא ונתגייר? ר' יהושע אומר: מלחמת עמלק שמע. ר"א המודעי אומר: מתן תורה שמע ובא... ר"א אומר: קריעת ים סוף שמע ובא" לדעת ר' יהושע ור"א זה ודאי מקומו. אך לעומת קריעת ים סוף שיכולה להוות עילה להגעתו, מה הדבר המיוחד בניצחון על עמלק שגרם לו לבא? ע"פ דעתו של ר"א המודעי המקשרת בין הגעת יתרו למתן תורה, הרי בודאי אין זה מקומו הכרונולוגי. כך או כך השאלה המרכזית שנוצרת בין דעות אלו, מה המשמעות של הקשר בין בואו של יתרו למיקומו מיד לאחר המלחמה עם עמלק?

אבן עזרא עונה על שאלה זו בפירושו: "ועתה אפרש למה נכנסה פרשת יתרו במקום הזה. בעבור שהזכיר למעלה הרעה שעשה עמלק לישראל הזכיר כנגדו הטובה שעשה יתרו לישראל. וכתוב ויחד יתרו על כל הטובה. ונתן להם עצה טובה ונכונה למשה ולישראל". מפירוש זה אנו מבינים כי יתרו ובניו עומדים כנגד עמלק משני העברים של אומות העולם. אך כידוע כי לאורך התנ"ך אנו מוצאים את הקיני גם מחובר לעמלק (במדבר כד, כ-כא בברכות בלעם; שמואל א', טו, ה-ו):

מעקב אחרי בני הקיני בתנ"ך מראה כי ישנה כאן מערכת מורכבת. בספר שופטים (א, טז) נאמר: "ובני קיני חתן משה עלו מעיר התמרים, את-בני יהודה, מדבר יהודה, אשר בנגב ערד, וילך, וישב את-העם". הכתוב מלמדנו כי בשלב הראשון בהתנחלות בארץ בני יתרו זכו להתנחל ביריחו, המכונה במדרש סיפרי (בהעלותך, פא) "דושנה של יריחו". אך בני יתרו מעדיפים לעזוב מקום פורה שכזה ולעבור לתוך נחלת יהודה כדי לשבת בתוך העם (כדברי הפסוק). כל זה קורה בתקופה עליה מספר הכתוב (יהושע כד, לא) "ויעבד ישראל את-ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע". אך בימי דבורה כשעם ישראל החל להתדרדר מספר לנו ספר שופטים (ד', יא): "וַחֲבַר הַקִּינִי נִפְרָד מִקִּינֵי מִבְּנֵי חֲבַר חֲתָן מֹשֶׁה וַיֵּט אֶהְלוּ עַד-אֵלוֹן בְּצִעְעָנִים אֲשֶׁר אֶת-קִדְשׁ. חלק מהקיני פורש מעם ישראל ועושה שלום עם הכנענים. עם תום תקופת השופטים בה עם ישראל ירד לשפל המדרגה מסופר בספר שמואל א' (טו, ה-ו) בהקשר למלחמת שאול בעמלק: "וַיָּבֵא שָׁאוּל עַד-עִיר עַמְלֵק וַיִּרֶב בְּנַחַל. וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל-הַקִּינִי לְכוּ-סְרוּ רְדוּ מֵתוֹךְ עַמְלֵקִי פֶן-אֶסְפָּף עִמּוֹ וְאַתֶּה עֲשִׂיתָה חֶסֶד עִם-כָּל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵלּוֹתֵם מִמִּצְרָיִם וַיִּסֶר קִינֵי מֵתוֹךְ עַמְלֵק". כאן אנו מוצאים את הקיני, בני יתרו, מחוברים לעמלק. את השינויים הקוטביים בדרכם של בני הקיני אפשר להבין על פי הסברו העמוק של "שפת אמת"

(שנת תרמ"ד) "כי הנה ע"י יציאת מצרים נתברר התערבות של טוב ורע. והיה נמצא גם באומות ניצוצות הטובים רק שהיו מעורבין. וביציאת מצרים שנבדלו בני ישראל להיות קודש לה' ממילא כל מי שהיה בו רצון טוב לשמים, יכול להתקרב ע"י בני ישראל. וכל מי שהיה רשע בזדון נתברר רשעו. ונתברר ע"י בני ישראל רשעת עמלק וטובת יתרו". יתרו מבטא את הניצוצות הטובים באומות העולם, והוא עומד ממול לרשעי אומות העולם- עמלק. לכן גם יתרו נמשך לעם ישראל האמור לתת מענה לחיפושיו הבלתי נלאים אחרי האמת בעולם. כדברי "שפת אמת" (בשנת תרמ"א) "כי בני ישראל נבראו לתקן כל הברואים. מכיון שנבחרו מכל האומות בוודאי בכוחם לרומם כולם... שזה היה הפרש בין יתרו לעמלק ימ"ש. שיתרו הלך בחכמה וביקש האמת. רק שהעולם הזה הוא בחושך. ואינו יכול להשיג האמת. זולת לבני ישראל ע"י תורה אור ונר מצוה. וכשהשיכו בני ישראל הארת האמת שמע יתרו והודה להאמת שראה שטעה מקודם". דבריו של ה"שפת אמת" מסבירים לנו את כל ההיסטוריה של יתרו ובניו אחריו. בכל תקופה שעם ישראל הולך בדרך ה' ומאיר את העולם הזה החשוך ע"י אורן של מצוות, בני יתרו נמשכים לאור זה נדבקים בעם ישראל ואף עולים בו למדרגות גבוהות כמו שקרה בעת כניסת העם לארצו מיד לאחר ימי יהושע. אך בעת שהתעמעמו אורות אלו, ועם ישראל עצמו שקע בחשיכת העולם הזה, בני יתרו מתרחקים מעם ישראל כי אין הוא מאיר להם את הדרך (כמו בימי השופטים), הם נדבקים בקוטב הנגדי אשר מושך אותם, כוח הרשע העולמי המבוטא בכוחו של עמלק. עצם העמדתו של יתרו בין מלחמת עמלק למתן תורה, מציבה את האתגר העצום שלנו לשאוף ולהתרומם למדרגתו בהר סיני בכדי להביא גם את אותם גויים דמויי יתרו ועצותיהם לתוך מחננו, ומתוך מהלך זה תתגשם נבואתו של ישעיה (פרק ב') "וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים נִכּוֹן יְהִי הַר בֵּית-ה' בְּרֵאשֵׁי הַקְּרִים וְנִשְׂאָ מִגְּבְעוֹת וְנִהְרֻ אֱלֹיו כָּל-הַגּוֹיִם. וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לָכוּ וְנַעֲלֶה אֶל-הַר-ה' אֶל-בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְיִרְנוּ מִדְּרָכָיו וְנִלְכֶה בְּאֲרָחֹתָיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדָבַר-ה' מִירוּשָׁלַם".

